

Emmanuel Pahud: Ik wilde niet kiezen...

Marion Schopman en Mia Dreese

Het is – alweer – een prachtige woensdagmiddag in juli als de leden van het Gürzenich-Orchester Köln voor de hoofdingang van het Concertgebouw uitstappen. Ook Emmanuel Pahud is met hen meegereisd en besluit na de drie uur lange busrit even de benen te strekken alvorens zich naar brasserie Keyzer te begeven. Ons interview staat gepland om 16.00 uur, aansluitend is de generale. En 's avonds speelt hij in de grote zaal het eerste fluitconcert van Mozart.

Emmanuel: “Prachtig stuk, maar lastig en tricky. Iedereen die vanavond in het Concertgebouw zit, hoort het meteen als ik een fout maak. Die druk van buitenaf voel ik altijd het meest als ik Bach of Mozart speel.” Emmanuel is op tournee met het Gürzenich-Orchester Köln en speelde daarmee onder leiding van François-Xavier Roth de afgelopen week een nieuw fluitconcert van Philippe Manoury, *Saccades*. In Amsterdam wilden de organisatoren echter iets klassieks en dat werd KV 313. “Prima natuurlijk, ik heb Mozart al meerdere keren in Amsterdam gespeeld en hier nogmaals voor gevraagd worden voelt als een compliment, maar ik had het ook best leuk gevonden om het nieuwe werk van Manoury te spelen, een stuk waar ik mijn best voor gedaan heb om het geschreven te krijgen. Maar goed, vanavond is het dus Mozart in G.” De cadensen zijn van Pahud zelf. In de loop van de tijd heeft hij deze steeds verder verfijnd; het basisidee is voor de liefhebber terug te vinden in een uitgave van Universal Edition.¹

Favoriet

Het tweede deel is favoriet bij Emmanuel. Waar in deel 1 en 3 aan hoog hout twee hobopartijen staan voorgescreven, heeft Mozart in het tweede deel gekozen voor fluiten. Emmanuel: “Hierdoor ontstaat een gesprek tussen de fluiten als een soort drie-eenheid, een trio, de plaatsen 1, 2, 3 op een wedstrijdpodium of waar je het

ook mee wilt vergelijken. Het is een soort feestje rondom de fluit... mits de dirigent niet een te laag tempo kiest!”

Opname

Pahud heeft dit concert in 1996 opgenomen met het Berliner Philharmoniker onder leiding van Claudio Abbado en de opname daarna nooit meer teruggeluis-terd. “Opnames zijn niet voor mijzelf maar voor anderen. Bovendien: als een nieuwe cd op de markt komt ben ik alweer bezig met de volgende. Soms hoor ik een van mijn cd's op de radio zonder mezelf te herkennen. ‘Aardig en goed gespeeld’, denk ik dan, ‘maar ik zou het echt anders fraseren.’”

Nieuwe composities

Emmanuel maakt zich sterk voor nieuwe werken voor fluit. Vijftien fluitconcerten zijn er in hetzelfde aantal jaren voor hem geschreven, naast twintig solo- en kamermuziekwerken. Alleen al in dit jaar gingen er vier stukken in première. “Dat is belangrijk voor mij. Hoeveel ik ook houd van de klassieken als Bach, Mozart, Beethoven, Schubert, Poulenc, Debussy en Berio, het blijft belangrijk om deze traditie levend te houden en te werken met componisten die geweldige ideeën hebben en ons daarmee nieuwe wegen laten inslaan. In januari van dit jaar speelde ik een werk van de Japanse componist Toshio Hosokawa, een trio voor fluit, cello en piano, terwijl in dezelfde week ook een fluitconcert van Christian Hiver in première ging, een prachtig poëtisch en etherisch werk met nauwelijks waarneembare klanken. De derde première was *Daedalus*, een compositie voor fluit en ensemble van Luca Francesconi in opdracht van het Boulez Ensemble XIX, gedirigeerd door Daniel Barenboim. Technisch zeer uitdagend en virtuoos, ik heb nog nooit zoveel noten op één pagina zien staan! Het vierde is het stuk van Manoury. Al deze componisten zijn actief, veelgevraagd, ze schrijven ook opera's, stukken voor orkest en composities met elektronica. Niet pasklaar fluitwerk voor mij dus, maar ik sta aan de wieg en als zo'n 'baby' me bevalt dan speel ik het vaker, maak een opname en zorg dat het gepubliceerd

Lesgeven

wordt. Om zo'n stuk toegankelijk te maken voor studenten, vraag ik een componist het werk te reduceren tot een fluitsolo van maximaal zeven minuten om ze te laten wennen aan het vocabulaire en te zorgen dat het een geschikte lengte heeft voor een les. Vervolgens verzoek ik om een fluit/piano-versie, zodat het gespeeld kan worden tijdens een examen of concours. Later in hun carrière kunnen studenten dan de laatste stap zetten: een uitvoering met orkest. Ik vind deze benadering essentieel voor de fluitist van morgen."

Tijd

Emmanuel geeft om het jaar masterclasses tijdens de Summer Academy in Domaine Forget (Canada) en heeft af en toe een student via de Karajan-Akademie. Meer lesgeven is onmogelijk, hij heeft het gewoon te druk met spelen: zo'n 85 optredens met de Berliner Philharmoniker en ongeveer hetzelfde aantal aan solowerk per jaar. Totaal 170 concerten met daarnaast nog repetities en reizen. "Dat is druk en ik kan daardoor ook niet zo makkelijk iets veranderen in mijn agenda. Niet erg, mij maakt het niet uit welke dag het is of waar ik ben. Ik ben graag bezig met muziek en het uitvoeren daarvan, het houdt me in een goede conditie." Studeren doet Emmanuel overigens nooit op z'n hotelkamer. Vanwege de overlast, maar ook om de akoestiek, waardoor je je slechte gewoontes aanleert. "Het is beter om eerder naar de concertzaal te gaan en daar te studeren. Je kunt dan wennen aan de zaal, werken aan projectie en uitvinden hoe je de fluit op die specifieke plek het best kunt laten zingen. Zit ik lang in een vliegtuig of trein, dan stel ik concertprogramma's samen of analyseer nieuwe muziek, zodat ik mijn interpretatie vast klaar heb. Ik kijk naar de vorm, welke thema's terugkomen, wat er gebeurt; daar heb ik de fluit niet bij nodig."

Repertoire

Ooit de fluit horend bij de burens, waar net hard op Mozarts eerste fluitconcert geoefend werd, koos Pahud voor dit instrument. Op 15-jarige leeftijd speelde hij als eersteprizewinnaar hetzelfde werk tijdens het Belgisch Nationaal Concours met het Nationaal Orkest in Brussel. "Ik vond het geweldig, zo'n enorme zaal waar je het publiek kon laten horen waar je al die tijd mee bezig was geweest. Ik begon te werken aan de uitbreiding van mijn repertoirelijst en verdiepte me in muziek voor andere instrumenten om een bredere muzikale kennis te krijgen. Door jezelf echt te horen, goed te luisteren en te herhalen ontwikkel je je eigen geluid. Na het spelen van transcripties in mijn eerste jaren, merk ik dat ik nu steeds meer terugkeer naar het ijzeren fluitrepertoire. Mijn uitstapjes naar andere instrumenten destijds waren ook vooral bedoeld om over de grenzen te kijken en een groter publiek aan te spreken. Zet je Franck of Khatsjatoerian op het programma, dan bereik je een geheel andere doelgroep dan met de sonate van Hindemith of het fluitconcert van Ibert."

Positie

Na een sabbatical van anderhalf jaar kwam Pahud in 2002 weer terug bij de Berliner Philharmoniker. "Ik wilde niet kiezen. Het orkestrepertoire is zo anders dan dat van de solostukken voor fluit en je functie als fluitist wisselt, niet alleen door het soort muziek dat je speelt – klassiek, modern, uit Frankrijk, Duitsland of Rusland – maar ook door de bezetting en samenstelling van een orkest of ensemble. Met sterspelers zoals in Les Vents Français heb je niet automatisch een goed kwintet. Je moet de tijd nemen om elkaar beter te leren kennen. Ieders inbreng is gelijkwaardig en waardevol. Als solist voor het orkest ben ik de baas, heel helder, geen discussie over mogelijk, maar *in* het orkest sta ik ten dienste van de dirigent. Als deze je vertrouwt, dan wijst hij je de weg en kun je 'gaan.'"

Spelen in de Berliner Philharmoniker

Generaties

“Sinds we verschillende soorten metalen instrumenten zijn gaan gebruiken, zijn fluitisten (samen met bouwers) op zoek gegaan naar meer expressie en een groter dynamisch bereik. Taffanel, Gaubert en Moysé hebben hier hun methodes op gebaseerd. Met name de laatste probeerde de fluit een gelijkwaardige positie te bezorgen ten opzichte van andere solo-instrumenten als de viool, cello en piano. Deze pogingen lijken nu wat misplaatst, maar ik denk dat de stappen die Moysé heeft gezet – bijvoorbeeld het Marlboro Festival, dat hij samen met Serkin en Casals heeft geïnitieerd in 1951 – aantonen dat hij een bijzonder en belangrijk musicus is geweest. Helaas heb ik hem nooit ontmoet. Ik studeerde bij de generatie daarna: Geoffrey Gilbert, André Jaunet, Raymond Guiot, William Bennett, Aurèle Nicolet, Peter-Lukas Graf en Christian Lardé.”

Fluiten

Sinds 1989 speelt Emmanuel op een Brannen Cooper met een Sheridan kop. “Deze heeft in de loop van de jaren wel wat te lijden gehad. Ik heb daarom een jaar of vijf geleden een Haynes gekocht.” Naast deze twee fluiten heeft Pahud een collectie van verschillende instrumenten, ook hout. “Ik gebruik die als referentie voor articulatie, toon en stilistische aanpak. Het is belangrijk dat je dit uitprobeert voor je oude(re) muziek gaat spelen. Als je maar goed de weg weet op je (moderne) instrument,

Les Vents Français

kun je je kleurenpalet hierop aanpassen. Ik kan een recital geven met heel veel verschillende stukken uit heel veel verschillende periodes, maar er blijven altijd twee constanten: ik en mijn instrument.”

Repeteren

Het is al over half vijf en de orkestrepetitie staat op het punt van beginnen. Hoe en wat repeteren ze nog aan Mozart?

Pahud: “Wordt een stuk meermalen achter elkaar uitgevoerd, dan repeteer je niet echt meer. Je checkt de akoestiek, het licht, de opstelling – voelt iedereen zich comfortabel genoeg om straks het beste van zichzelf te geven – en je kiest die passages uit waarin je je nog wilt verbeteren. Voor Mozart hebben we weinig tijd gehad, dus spelen we straks alle delen een keer door en halen er een paar stukken uit. De cadensen skip ik om de tijd van de orkestleden niet te verdoen. Het belangrijkste punt is straks het vinden van de balans: Mozart is subtiel, het gaat niet zozeer om de stijl, maar meer om de conversatie.”

Het concert

’s Avonds zijn we natuurlijk gaan luisteren. Tot geruststelling van Emmanuel kunnen we melden dat – hoewel de zaal uitverkocht en de Nederlandse fluitwereld zeer goed vertegenwoordigd was – de meneer naast ons voor de Vijfde van Beethoven kwam en nog nooit van dit fluitconcert of de solist had gehoord.

Nieuwe werken voor fluit, geïnitieerd en uitgevoerd door Emmanuel Pahud

- 2003 Carl Vine, *Pipe Dreams* (fluitconcert)
- 2005 Michael Jarrell, *Sillages* (fluit, hobo, klarinet en orkest)
- 2006 Matthias Pintscher, *Transir* (fluitconcert)
Wolfgang Rihm, *Über die Linie VI* (fluit, viool, cello)
- 2007 Michael Jarrell, *Un Temps de Silence* (fluitconcert)
- 2008 Elliott Carter, *Flute Concerto*
- 2009 Frank Michael Beyer, *Meridian* (fluitconcert)
- 2010 Luca Lombardi, *E* (fluitconcert)
- 2011 Jörg Widmann, *Flûte en Suite* (fluitconcert)
Christian Rivet, *Clap* (fluit en gitaar)
- 2013 Matthias Pintscher *Beyond (a System for Passing)* (fluit solo)
- 2014 Philippe Hersant, *Dreamtime* (fluitconcert)
- 2015 Bechara el Khoury, *Faraway Colours* (fluitconcert)
- 2016 Jörg Widmann, *Petite Suite* (fluit solo)
- 2018 Christian Rivet, *Quelque part dans l'inachevé* (fluitconcert)
Luca Francesconi, *Daedalus* (fluit en ensemble)
Philippe Manoury, *Saccades* (fluitconcert)
Toshio Hosokawa, *Klänge von Lethe* (fluit, cello en piano)

In 2019 volgen:

- Eric Montalbetti, *Flute Concerto*
- Laurent Petitgirard, *Concerto for Flute and Harp*

Na afloop noteerden we:

- charmant dat Emmanuel de eerste frase meespeelde met het orkest, om te verifiëren of hij goed gestemd was
- wel wat vreemd dat het orkest ook gedurende het fluitconcert staand speelde
- er zaten twee verrassende fraseringen in het eerste deel, die we op de opname van 1996 niet hadden waargenomen
- het trio-gevoel bij de fluiten in het tweede deel was zeer duidelijk waarneembaar
- het derde deel werd zo dansant uitgevoerd, dat we ons goed konden voorstellen dat Pahud meer podiumruimte nam, waarbij hij zich, meer dan bij de andere delen, veel directer tot de zaal richtte.

De meneer naast ons bleek in de pauze blij verrast. Wie weet staat Mozart vanaf nu met stip op twee op zijn lijstje, net achter Beethoven!

www.emmanuelpahud.net

¹ Emmanuel Pahud: Cadenzen zu den Flötenkonzerten KV 313, KV 314 & KV 315 von Wolfgang A. Mozart, Universal UE36025. Meer informatie: www.universaledition.com, zoek op 'pahud cadenzas'.

